

Asia: VN/12316/2019

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi kaivoslain muuttamisesta

Lausunnonantajilta toivotaan erityisesti vastausta seuraaviin kysymyksiin:

1. Varausjärjestelmään esitetään seuraavia muutoksia:

- alueellisia rajauksia,
- hehtaariperusteinen varausmaksu
- varausajan lyhentäminen
- varauspäätöksen sisällön tarkentaminen
- varaajan velvollisuus tiedottaa varausilmoituksen jättämisestä.
- Mitä hyötyjä näet esitetyissä muutoksissa? Mitä muita muutoksia ehdotat ja miksi?

ALUEELLISET RAJAUKSET

Kaivoslaissa on selkeästi määriteltävä sellaiset alueet, joilla malminetsintää tai kaivostoimintaa ei tule missään tapauksessa sallia edes valtioneuvoston poikkeusluvalla. Näiden alueiden ympärille on myös määrättävä jätettäväksi riittävä suojavyöhyke, joka estää kaivosten tuottaman melu- ja pölyhaitan ko. alueilla. Kaivostoiminnalta kielletyiksi alueiksi tulee määrätä:

1. Luonnosuojelualueet (myös yksityiset) ja kansallispuistot
2. Erämaalain 62/1991 §3:n mukaiset erämaa-alueet
3. Lain saamelaiskäräjistä 974/1995 §4:n määrittelemä saamelaisten kotiseutualue
4. UNESCO:n maailmanperintö- ja Geopark-kohteet
5. Pohjavesialueet ja EU:n vesipuitelidirektiivin 2000/60/EY mukaiset hyvän ja erinomaisen

ekologisen tilan vesistöt

6. Luonnonsuojelulain suojellut luontotyypit (LSL §29) ja uhanalaisten lajien esiintymispaikat (LSL § 47)
7. Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (Valtioneuvoston periaatepäätös 5.1.1995)
8. Natura 2000 -alueet

VARAUSJÄRJESTELMÄ

Kaivosvarausjärjestelmä tulisi ensisijaisesti lakkauttaa kokonaan ja siirtyä myöntämään vain malminetsintälupia tiukoin ehdoin ja vain alueille, joilla kaivostoimintaa on luonnonsuojelu-, ympäristönsuojelu-, vesi- ja muiden lakien perustella mahdollista harjoittaa.

Varausjärjestelmä lamaannuttaa varattujen alueiden kiinteistökaupan, muiden elinkeinojen investoinnit, kuntien aluesuunnittelun, ja aiheuttaa asukkaille kohtuutonta epätietoisuutta tulevaisuudesta.

VARAUSMAKSU JA VARAUKSEN KESTO

Mikäli varausjärjestelmää vastoin järkevämpiä käytäntöjä kuitenkin päädyttäisiin jatkamaan, varausmaksun on oltava suuruudeltaan sellainen, että se ohjaa varauksen tekijää harkitsemaan varattavan alueen kokoa. Ehdotettu 1€/ha varausmaksu on kaivosyhtiöille täysin merkityksetön, eikä se johtaisi varattavien alueiden koon pienenemiseen. Varausmaksu on korotettava vähintään tasolle 50€/ha, ja varausalueen koko rajattava aiemman mukaisesti tasolle 3 x 3 km.

Varausajan lyhentäminen 12 kuukauteen on perusteltua, eikä jatkoaikaa poikkeusluvilla tule sallia.

2. Onko keskeisten lakien soveltamisalojen rajat selvät: kaivoslaki, ympäristönsuojelulaki, luonnonsuojelulaki? Jos ei, miten tätä sääntelykokonaisuutta voisi mielestäsi selkeyttää?

Sekä kaivosluvan että malminetsintäluvan myöntämisen edellytyksenä tulee olla lainvoimainen ympäristölupa. On sekä luvan hakijan että yhteiskunnan etu selvittää ensin kattavasti hankkeen ympäristöriskit ja varmistaa, että hanke voi toteutua luonnonsuojelulain, ympäristönsuojelulain ja vesilain edellytysten mukaisena. Malminetsintälupaa ei tule myöntää, mikäli kaivostoiminta alueella ei tulisi sovellettavien lakien puitteissa olemaan mahdollista.

Kaivoslain tulee antaa kunnille ja toiminnan vaikutuspiirissä asuville riittävät mahdollisuudet vaikuttaa alueensa malminetsintään ja kaivostoimintaan. Kunnille on annettava oikeus kieltää malminetsintä ja kaivostoiminta alueellaan. Lisäksi kunnalle ja alueen asukkaille tulee antaa oikeus vaikuttaa lupamääräysten sisältöihin, jotta toiminnan heikentävät vaikutukset ympäristön ja asukkaiden olosuhteisiin voidaan minimoida. Myös hankkeen vaikutuspiirissä sijaitsevilla ympäryskunnilla on oltava todellinen mahdollisuus vaikuttaa kaivoslupaprosessiin.

Maanomistajien asema on turvattava siten, että kaikkien omistajien tai vähintäänkin selvän enemmistön (90%) on hyväksyttävä sekä malminetsintä että jo ensimmäisen kaivosluvan myöntäminen.

Malminetsintää ei kuitenkaan voida sallia pelkästään maanomistajien luvalla, koska maanomistusolosuhteet voivat olla sellaiset (esim. sijoitusyhtiöt), ettei malminetsintään tai kaivostoiminnan ympäristövaikutuksista piitata. Malminetsintäluvan on aina perustuttava viranomaislupa.

Kaivostoiminnan aloittamista ei pidä sallia ennen kuin kaikki luvat ovat saaneet lainvoiman.

Edellä mainittujen lainkohtien kiertämistä tulkinnanvaraisen ja vaikeasti määriteltävän ”yleisen edun” nimissä ei pidä sallia.

Avolouhosten kieltäminen ja kaivostoiminnan siirtäminen kokonaan tunnelikaivoksiin edistäisi luvituksen sujuvuutta ja lisäksi kaivostoiminnan sosiaalista hyväksyttävyyttä.

3. Onko sinulla kokemuksia malminetsintään aiheuttamista konkreettisista haitoista itsellesi, omaisuudellesi, harjoittamallesi elinkeinolle tai muutoin? Kerro niistä. Olisiko haitat voitu ehkäistä lupaehdoilla? Millaisilla?

Silmiinpistävä ongelmana lähes kaikessa teollisuudessa kaivosteollisuus mukaan lukien on konsulttiyhtiöiden valta ja vaikutusmahdollisuudet.

Tyypillisesti luvitukseen liittyvissä ennakkoselvityksissä ja toiminta-aikana tehdyssä valvonnassa toiminnanharjoittajat hyödyntävät itse palkkaamiaan konsultteja ja konsulttiyrityksiä. Lukemattomissa tapauksissa näiden konsulttien tekemät mittaukset ja selvitykset ovat vääristäneet todellista tilannetta toiminnanharjoittajan hyödyksi ja muun yhteiskunnan, ympäristön ja asukkaiden vahingoksi.

Puutteellinen ja hidas luparikkomusten toteaminen ja sanktioiminen ovat myös suuri ongelma. Kuntien vähäiset ja usein asiantuntemattomat valvontaresurssit johtavat usein siihen, että

luparikkomusten toteaminen ja valitusprosessi jäävät asukkaiden harteille. Valitusprosessit kuormittavat asukkaita oman työn ja perheen ohella valtavasti.

Kaivoslaissa tulisi kieltää toiminnanharjoittajien omavalvonta ja vaatia kaikkien ennakkoselvitysten ja valvontamittausten tekemistä puolueettoman tahon toimesta. Valvontamittaukset tulisi suorittaa toiminnanharjoittajan tietämättä niiden ajankohtaa. Kaivoslain on annettava mahdollisuudet myös nopeisiin ja toimiviin taloudellisiin sanktioihin ja toiminnan välittömään keskeyttämiseen loputtomasti toistuvien tehottomien huomautusten sijaan.

Asukkaiden terveydelle, kiinteistöille, muulle omaisuudelle tai elinkeinoille aiheutuneesta vahingosta tai arvonalenemasta käytävän oikeusprosessin ei tulisi olla yksityisoikeudellinen. Yksittäisen palkansaajan tai eläkeläisen on täysin mahdotonta ottaa taloudellinen riski lähteä oikeustaisteluun suuren yhtiön kokeneita lakimiehiä vastaan. Joko kunnan tai valtion tulisi maksaa oikeudenkäyntikulut tapauksissa, joissa kiinteistönomistajan tahdon vastaisesti on aloitettu teollinen toiminta, josta hänelle aiheutuu vahinkoa.

Malminetsintäluvan myöntäminen tai sen jatkaminen valtioneuvoston poikkeusluvalla tulee estää tilanteissa, joissa selvä enemmistö (90%) maanomistajista vastustaa sitä.

Avolouhosten kieltäminen ja kaivostoiminnan siirtäminen kokonaan tunnelikaivoksiin edistäisi luvituksen sujuvuutta ja lisäisi kaivostoiminnan sosiaalista hyväksyttävyyttä.

4. Kaivoshankkeet ja niiden vaikutukset eivät aina rajaudu yhden kunnan alueelle. Nykyisin kaivoksen maankäyttö on voitu ratkaista myös maakuntakaavalla, mutta jatkossa edellytettäisiin kuntatason kaavaa, millä vahvistetaan kunnan päätösvaltaa asiassa. Mitä vaikutuksia näet nyt esitetyillä muutoksilla olevan kaavoitukseen? Mitä ratkaisuja näet kuntarajat ylittävien vaikutusten huomioimiseksi?

Lakiehdotus ei edelleenkään anna kunnille ja toiminnan vaikutuspiirissä asuville riittäviä mahdollisuuksia vaikuttaa alueensa kaivostoimintaan tai malminetsintään.

Kunnille on annettava oikeus kieltää sekä kaivostoiminta että malminetsintä alueellaan. Malminetsintä tulee voida kieltää myös tulevan kaivoksen aiheuttamien haittojen tai malminetsinnän aiheuttaman mainehaitan perusteella, ei pelkästään malminetsinnästä sinänsä aiheutuvien konkreettisten haittojen perusteella.

Lisäksi kunnalle ja alueen asukkaille tulee antaa oikeus vaikuttaa lupamääräysten sisältöihin, jotta toiminnan heikentävät vaikutukset ympäristön ja asukkaiden olosuhteisiin voidaan minimoida. Myös hankkeen vaikutuspiirissä sijaitsevilla ympäryskunnilla on oltava todellinen mahdollisuus vaikuttaa kaivoslupaprosessiin.

Avolouhosten kieltäminen ja kaivostoiminnan siirtäminen kokonaan tunnelikaivoksiin helpottaisi kuntien maankäytön suunnittelua, edistäisi luvituksen sujuvuutta ja lisäksi kaivostoiminnan sosiaalista hyväksyttävyyttä.

5. Kaivoksiin liittyy kaksi erillistä vakuutta, kaivosvakuus ja jätevakuus. Kaivoslaissa säädetään kaivosvakuudesta, jota esityksellä täsmennettäisiin. Kaivosvakuuden tulisi kattaa kaivosten sulkemistoimet, kuten rakennusten, rakennelmien, tiestön ja sähköverkon purkaminen, mikäli kaivostoiminnan harjoittaja on varaton. Lisäksi kaivosvakuutta esitettäisiin laajennettavaksi poikkeavien tilanteiden turvallisuustoimenpiteisiin ja maanomistajakorvauksiin. Jätevakuudesta säädetään ympäristönsuojelulaissa ja lisäksi ympäristöministeriössä kehitetään ympäristövahinkojen toissijaisia vastuujärjestelmiä. Näetkö vakuussäätelyn kattavana vai onko vielä jokin ilmeinen aukko ja mitä se koskee?

Kaivosjätteet aiheuttavat väärin jälkihoidettuna ympäristön pilaantumista vielä satojen, pahimmillaan jopa tuhansien vuosien päästä. Vakuuksien summia on nostettava ja vastuita täsmennettävä siten, että ne kattavat hankkeiden kunnollisen jälkihoidon, tarvittaessa satojen vuosien päähän.

Dokumentit kaivosten alasajosta ja jätteiden loppusijoituksesta tulee määrätä säilytettäväksi siten, että ne ovat kuntien ja valtion helposti käytettävissä vielä satojen vuosien päästä.

6. Esitysluonnoksessa ehdotetaan lupamääräyksiä saamelaisten perinteisille elinkeinoille aiheutuvien haittojen vähentämiseksi (51, 52 ja 54 §). Miten arvioit esitettyjen muutosten vaikutusta?

- ottaen huomioon saamelaisten oikeudet alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään, kulttuuriaan ja perinteisiä elinkeinojaan
- ottaen huomioon muut elinkeinot, kuten matkailun ja porotalouden

Kuten kohdassa 1 on esitetty, kaivostoiminta saamelaisten kotiseutualueella (Laki saamelaiskäräjistä 974/1995 §4) tulee kieltää.

Kaivoslaissa on lisäksi annettava mahdollisuus muutoksenhakuun, mikäli malminetsintä- tai kaivostoiminta aiheuttaisi haittaa saamelaisten perinteisille elinkeinoille tai kulttuurille.

Muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

AVOLOUHOSKIELTO

Suomi on pinta-alaltaan pieni maa suhteessa kaivosteollisuuden osoittamaan kiinnostukseen. Avolouhokset Suomessa tulee kieltää, ja siirtyä niin kaivostoiminnassa kuin muussakin kiviainesten

ottamisessa kokonaan maanalaisiin menetelmiin. Avolouhoskielto sekä ehdoton suljettu vesikierto ovat ratkaisu kaivostoiminnan luontoon, asukkaisiin ja muihin elinkeinoihin liittyviin ongelmiin.

Tämä olisi winwin-ratkaisu, koska myös kaivosyhtiöt hyötyisivät sosiaalisesti hyväksyttävämmästä toiminnasta.

Avolouhosten jätekivi pilaa vesistöjä erityisesti joutuessaan tekemisiin sadeveden kanssa. Avolouhoksista luovuttaessa voitaisiin myös tutkia mahdollisuuksia loppusijoittaa jätekivi tunnelikaivosten käytäviin.

JÄTTEET JA VESIKIERTO

Ympäristön pilaantumisen estämiseksi kaivoslaissa on vaadittava kaivoksille ehdotonta suljettua vesikiertoa.

Kaivosalueilla olevien vesienkäsittelylaitteiden pohjien tulee olla asiantuntijoiden hyväksymällä ja valvomalla tavalla huolellisesti tiivistettyjä. Erilaisin kattamistoimin tulee myös estää alueella liikkuvien eläinten, esim. lintujen joutuminen tekemisiin myrkyllisten prosessi- ja jätevesien kanssa.

Kaivosjätteet aiheuttavat väärin jälkihoidettuna ympäristön pilaantumista vielä satojen, pahimmillaan jopa tuhansien vuosien päästä. Vakuuksien summia on nostettava ja vastuita täsmennettävä siten, että ne kattavat hankkeiden kunnollisen jälkihoidon, tarvittaessa satojen vuosien päähän.

Dokumentit kaivosten alasajosta ja jätteiden loppusijoituksesta tulee määrätä säilytettäväksi siten, että ne ovat kuntien ja valtion helposti käytettävissä vielä satojen vuosien päästä.

Avolouhosten kieltäminen ja kaivostoiminnan siirtäminen kokonaan tunnelikaivoksiin saattaisi antaa mahdollisuuden loppusijoittaa vaarallinen sivukivi kaivoskäytäviin.

INTRESSIVERTAILU

Kaivoslain luvitusvaiheeseen on lisättävä vaatimus intressivertailusta, jossa kaivostoiminnan vaikutukset ympäristöön, asukkaisiin ja muuhun elinkeinotoimintaan tutkitaan. Lupa on myönnettävä vain, jos hyödyt ovat selvästi suuremmat kuin haitat, eikä hankkeella ole ympäristöä pilaavia vaikutuksia.

MUUTA

Kaivoslain sanamuotoa tulisi muuttaa siten, että kaivokset eivät saa aiheuttaa vähäistä suurempaa ympäristöhaittaa.

Sanamuodon muuttamista luonnonvaroja säästävistä käytöistä niiden kestävään käyttöön tulisi vielä harkita uudelleen. "Kestävään" käyttöön voisi helpommin sisältyä esim. köyhien malmioiden hyödyntäminen, jos mineraalit edistävät jonkin toiminnon "kestävyyttä". Sen sijaan "säästävä" käyttö estäisi helpommin runsaasti sivukiveä tuottavien köyhien malmioiden kaivamisen. Parasta olisi sisällyttää lakitekstiin molemmat, eli käyttää sanamuotoa "luonnonvarojen säästävä ja kestävä käyttö".

Kaivoslain tulee kaikilta osin olla niin aukoton, ettei Suomella ole riskiä joutua CETA- tai muiden vapaakauppasopimusten mahdollistamiin välimiesoikeusmenettelyihin halutessaan parantaa ympäristön, asukkaiden tai muiden elinkeinojen tilannetta.

Johansson Birgitta
Ympäristöpuolue ry